

15/8/2019

נושאונט מס' 51

דבר העורך

שלום לכם,

בגיליון הקודם שלנו הזכרנו את התוצאות המאכזבות של מספר תצוגות ישראליות בתערוכה העולמית שנערכה בסין. המסקנה הראשונה העולה מתוצאות אלה היא, שהעבודה על אוסף בולאי (ועל אחת כמה וכמה על תצוגה בולאית) לעולם אינה נשלמת. תמיד יש מקום לשיפור, ומאמרו של **יוסי חרש** בגיליון זה מדגים זאת בצורה יפה.

המסקנה השנייה היא, שהבולאות הישראלית בכלל התמאטיקה הישראלית בפרט משוועת למציגים חדשים. מבין חברינו יש כאלה אשר טיפחו אוספים נאים מאוד, ויכולים במאמץ קטן יחסית להציג אותם ברחבי העולם. מניסיוננו האישי: תחושת הסיפוק מהצגת אוסף שנבנה כהלכה היא אדירה! באיל"ת יש מספר חברים עתירי ידע וניסיון, אשר ישמחו לסייע למציגים מתחילים. בימי הקיץ החמים אין מנוס מהמטפורה הבאה: מדוע שלא תקפצו גם אתם למים?

קיץ נעים,
יורם ולורנס

מטוב מאוד למצוין יוסי חרש

התצוגה שלי "מינרלים: מקורם, כרייתם והשימוש בהם" זכתה במדלית זהב ברמה הבינלאומית כבר לפני למעלה מעשור. מאז אני שוקד לשפר אותה, מתוך תקווה להגיע ביום מן הימים למדליה הגבוהה ביותר האפשרית – זהב גדול. חושב, עם זאת, לציין, כי המטרה העיקרית של המשך העבודה על התצוגה (ועל האוסף בכלל) היא ההנאה שאני מפיק מכך.

אחד מנקודות המפתח לשיפור תצוגה הוא החומר הבולאי הכלול בה. רבים סבורים בטעות, כי מציאת פריטים איכותיים היא אך ורק נכונות להוציא סכומי עתק, ואין היא מבטאת ידע כלשהו. נכון כי פריטים איכותיים הם לעיתים יקרים להחריד, וכמו רובנו גם אני איני מוכן לשלם עשרות אלפי דולרים על פריט בולאי בודד. יחד עם זאת, ניתן לעיתים למצוא פריטים מצוינים במחירים סבירים לחלוטין.

לאחרונה שילבתי בתצוגה שלי ארבעה פריטים כאלה מתחום תולדות הדואר. שילוב פריטים כאלה עשוי לזכות אותי בניקוד נוסף בשלוש קטגוריות שונות: נדירות הפריטים, ידע תימאטי וידע בולאי. אם תתבוננו בקפידה בפריטים להלן תראו שבמבט ראשון קשה להבין כיצד הם קשורים למינרלים. שילובם (המוצדק עניינית) בתצוגה שלי הוא הפגנה מובהקת של ידע תימאטי. באמצעות תיאור מדויק של הפריטים אני גם מפגין את הידע הבולאי שלי.

סיפורו של הפריט הראשון – מכתב מהכפר סטרונטיאן בסקוטלנד בו התגלה היסוד סטרונטיום, כבר הופיע בגיליון מספר 129 של נושאון ב"סיפורי מעטפות". במאמר זה אביא לפיכך את שלושת הסיפורים הנותרים.

1. חיטוי דואר

צינובר הוא מקור לכספית

בימי הביניים שררה אמונה כי חפצים דוממים יכולים עימם חיידקים, בפרט אם הם הגיעו מאזורים מוכי מגפות. אמונה זו שלטה בכיפה עד שהתפרסמו עבודותיו של **לואי פסטר** במאה ה-19, וכתוצאה ממנה נהגו לחטא מכתבים כאמצעי מניעה להפצת מחלות.

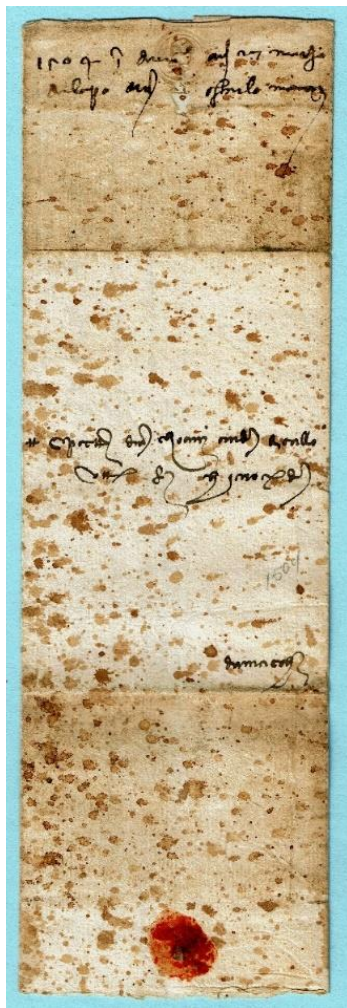
רוב המכתבים העתיקים המוכרים לנו קשורים במסחר בין ארצות, שהרי באותם ימים לא היו סיבות רבות אחרות לשלוח מכתבים, וממילא מספר היודעים קרוא וכתוב היה נמוך. אחד

ממוקדי ההתכתבויות הייתה ונציה – מעצמה ימית באותם ימים. הוונציאנים נהגו לחטא את מכתביהם באחת משלוש דרכים. שתי הנפוצות יותר היו בעשן ובטבילה בחומץ.

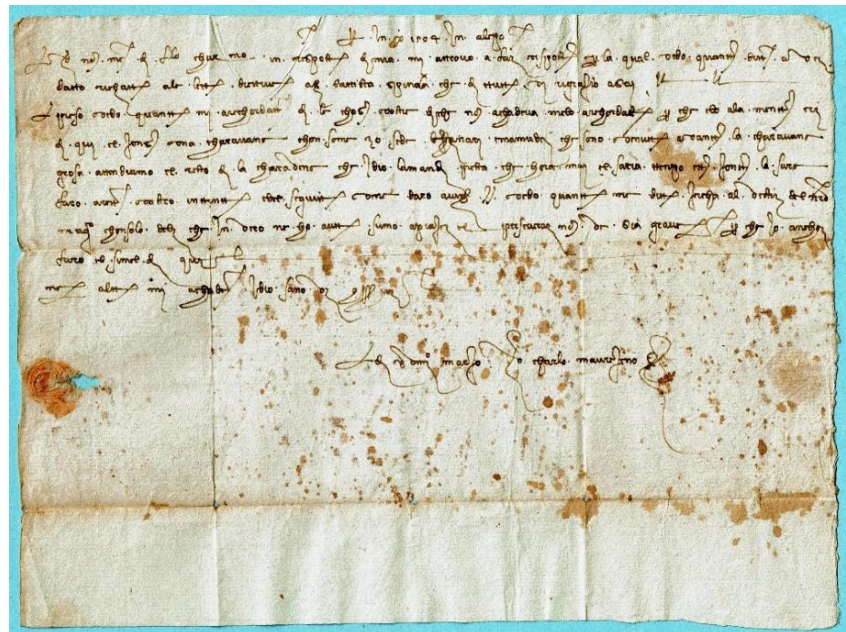
איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית

בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

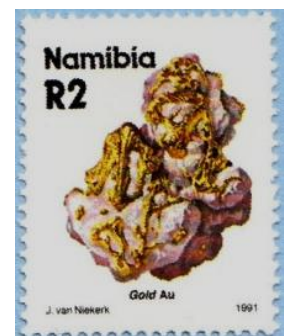
השיטה השלישית, הנפוצה פחות, הייתה פיזור של תמיסה של כספית כלורית על גבי המכתב. את הכספית הפיקו ממינרל הנקרא צינובר – תרכובת של כספית וגופרית.

המכתב הנראה כאן נשלח בשנת 1504 מחלב לדמשק. הוא כתוב בדיאלקט ונציאני, ומכאן קל להסיק כי השולח והנמען היו סוחרים ונציאנים שהתיישבו במזרח התיכון. המכתב עבר חיטוי בתמיסה של כספית כלורית, ומכאן הכתמים החומים הנראים עליו.

2. הנזר של האפיפיור

הנזר של האפיפיור הוא כתר אותו נהגו האפיפיורים לחבוש מאז המאה השמינית ועד למחצית המאה העשרים. האחרון לחבוש אותו היה **פאולוס השישי** וגם הוא עשה זאת לאחרונה בשנת 1963, כלומר בראשית כהונתו. הנזר עשוי מזהב, ומשולבים בו אבני ספיר, אבני אודם ואבני ברקת בצד אבני חן נוספות. אבני החן מסדורות בשלוש שורות כפי שניתן לראות בציור בראש העמוד הבא.

הרכיבים העיקריים בנזר של האפיפיור. מימין לשמאל: זהב, ספיר, אודם וברקת.

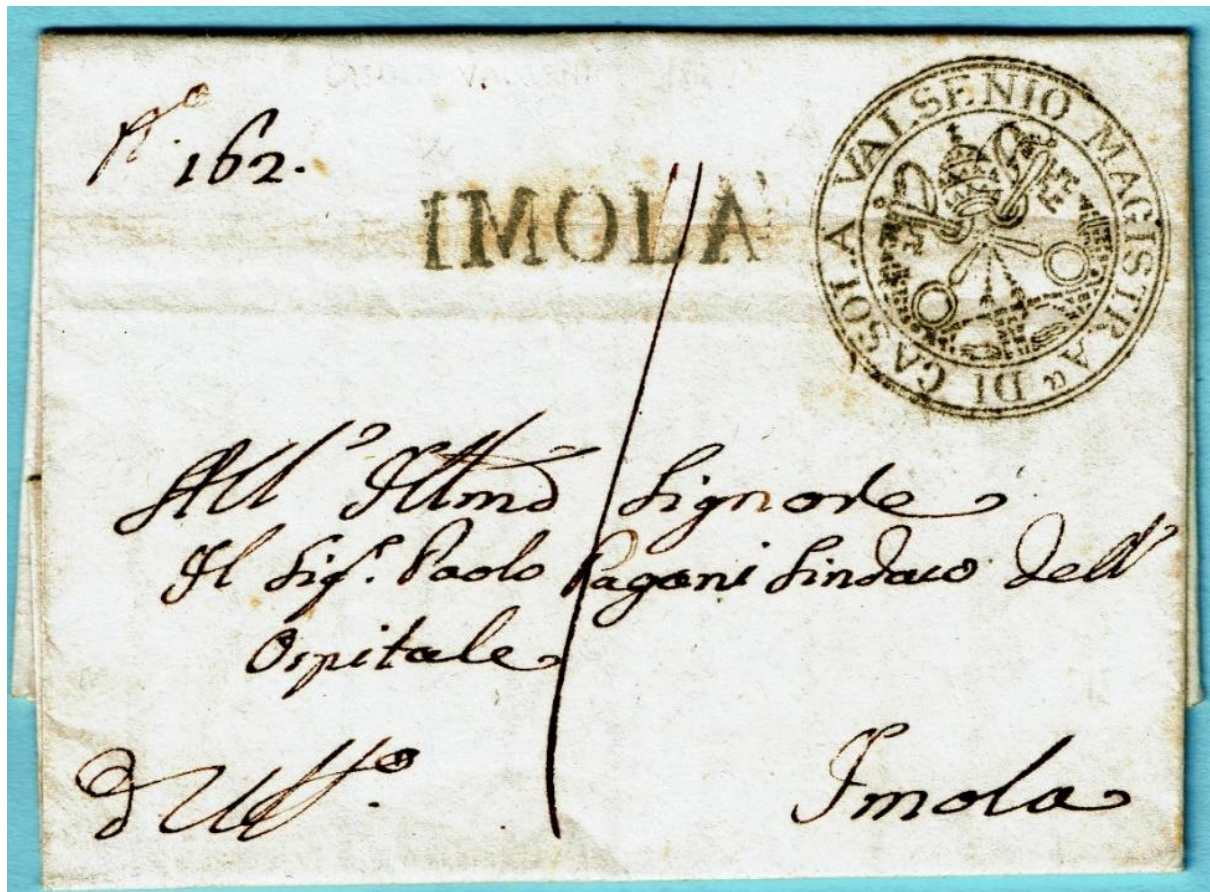

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

המכתב הנראה להלן נשלח בשנת 1829 על ידי שופט בעיירה קסולה ולנסיו במחוז רוונה שבצפון איטליה לעיר בשם אימולה הנמצאת ליד בולוניה (חותמת הגעה נראית בבירור למעלה במרכז). לשופט הייתה זכות לשלוח מכתבים ללא תשלום מתוקף תפקידו, והחותמת הנראית בצד ימין למעלה משמשת כעדות לכך שהוא זכאי לפטור מתשלום. מאחר ורוונה הייתה תחת שליטת האפיפיור בין השנים 1814 ל-1861 החותמת מראה את הסמל של הכס הקדוש. הסמל כולל את הנזר של האפיפיור ושני מפתחות צולבים של **פטרוס הקדוש**. סמל זה עדיין מופיע על מסמכים רשמיים של הותיקן.

הסמל של הכס הקדוש

חותמת של הסמל של הכס הקדוש המעניקה פטור מביול. שימו לב לאיכות ההחתמה!

3. חותם מעופרת

באירופה של ימי הביניים נהגו שליטים או בעלי תפקידים (בממשל או במסד הדתי) להגן על פרטיות המכתבים שלהם באמצעות חותמים דו צדדיים. הם היו משחילים חוט עבה (או רצועת קלף) מבעד למכתב וקושרים אותו כך שאיש לא יוכל לקרוא את תוכנו

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

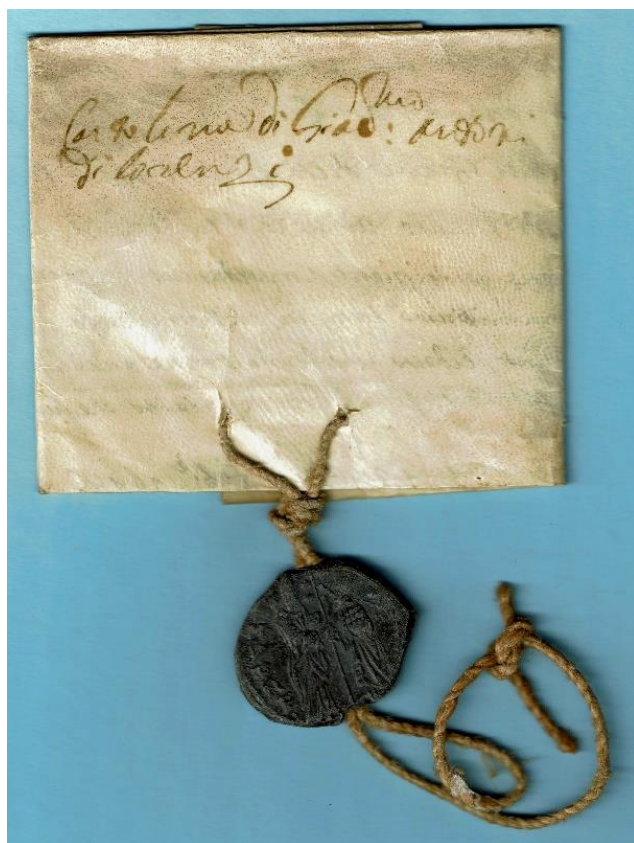

גלנה - המקור
העיקרי להפקת עופרת.

של המכתב, ואז מעבירים את החוט דרך חותם שימנע את פתיחתו. החותם היה משתלשל מתחת למסמך כמעין תליון. כדי להבטיח את עמידות החותם הוא היה עשוי עופרת.

הדוג'ה של ונציה היה התואר שהוענק למנהיגה של הרפובליקה של ונציה בין השנים 726 ל-1797. הדוג'ות היו נבחרים לכל ימי חייהם על ידי האריסטוקרטיה של עיר-מדינה זו. **אלביסיוס קונטארני** (1601-1684) היה הדוג'ה ה-106 של ונציה, וכיהן בתפקיד הרם במשך שבע שנים וחצי, מה-26 באוגוסט 1676 ועד מותו.

מכתבים של הדוג'ות כגון זה הנראה כאן נכתבו על גבי קלף, כדי לציין את סמכותו הרבה של מנהיגה של ונציה. השימוש בחותם העופרת מעצים עוד יותר את יראת הכבוד שאנו חשים כלפי הדוג'ה.

מכתב של הדוג'ה של ונציה אלביסיוס קונטארני משנת 1679, הסגור באמצעות חותם עופרת דו צדדי. צד אחר של החותם (ימין למעלה) מראה את הדוג'ה ניצב לצד סן מרקו, הקדוש של ונציה. הצד השני מראה שמו ומציין את תפקידו של שולח המכתב.

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

הנה כי כן שלושה סיפורים על שלושה מכתבים שנשלחו במאה ה-16, במאה ה-17 והמאה ה-19. אף אחד מהם לא נראה במבט ראשון כקשור למינרלים, אך הסיפורים הקצרים אותם הבאתי כאן מוכיחים את הרלוונטיות שלהם. היכולת לקשור פריט (באופן ממשי ולא מאולץ) לסיפור התמאטי מהווה הפגנה של ידע עמוק בתחום האיסוף. אם נוסיף לאלה את המכתב מסטרוניאן, שאת סיפורו הבאתי בנושא, אני מניח שהקורא יבין מדוע אני אופטימי בדבר סיכויי התצוגה שלי להתקדם במדרג הציונים. אני משוכנע שהקורא גם יבין את הסיפוק העצום אותו אני חש כאשר אני משלב פריטים כאלה באוסף שלי ובתצוגה שלי.

יוסי חרש, גיאולוג במקצועו, אוסף בולים בנושא מינרלים. התצוגה שלו – "מינרלים: מקורם, כרייתם והשימוש בהם" – זכתה במדליית זהב ברמה הבינלאומית בכמה תערוכות עולמיות. יוסי גם משמש כנשיא האגודה הבולאית של אבני החן, המינרלים והתכשיטים של ה-ATA (ה-Gems, Minerals and Jewelry Study Unit). כתובתו למשלוח תגובות: jcharrach@gmail.com

חמש טבעות אולימפיות

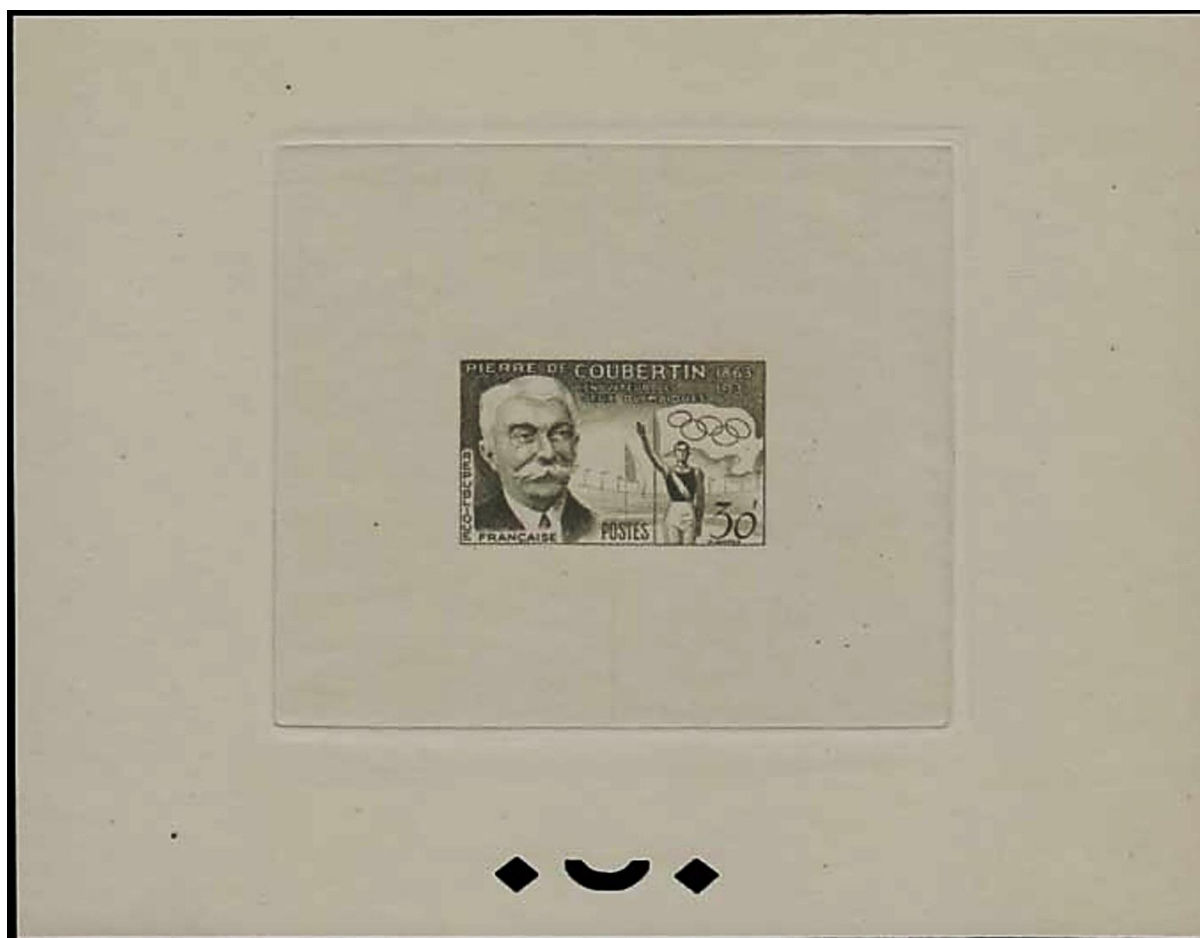
שלמה וורגן

פסלו של זאוס באולימפיה

המשחקים האולימפיים נערכו באולימפיה שביוון העתיקה כחלק מפולחן האלים. טקס השבעת השחקנים היה נערך מול פסלו של בכיר האלים, זאוס, פסל שהיה אחד משבעת פלאי העולם העתיק. המשחקים נערכו אחת לארבע שנים במשך תקופה של כ-1,200 שנה, החל משנת 776 לפני הספירה. בשנת 393 לספירה אסר הקיסר **תאודוסיוס הראשון** על המשך המשחקים ועל קיום פולחן אלילי כחלק מהפיכת הנצרות לדת המדינה.

מאחורי חידוש המשחקים עמד הברון **פייר דה קוברטן**, איש חינוך שראה בספורט גורם המסייע להתפתחותם של צעירים. החפירות הארכיאולוגיות באולימפיה בסוף המאה ה-19 עוררו עניין מחודש באולימפיאדות העתיקות, והניעו את דה קוברטן להציע את חידוש המשחקים האולימפיים כאמצעי לעידוד פעילות ספורטיבית. הועד האולימפי הבינלאומי הוקם בשנת 1894, והמשחקים הראשונים בעידן המודרני נערכו באתונה בשנת 1896.

הגהת קבלה (Epreuves D'Atilier) לבול צרפתי משנת 56' לכבוד דה קוברטן. ברקע נראה הדגל האולימפי

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

הדגל האולימפי ובו חמש הטבעות הצבעוניות עוצב לראשונה על ידי הברון דה קוברטן בעצמו בשנת 1913. השימוש הראשון בדגל נעשה במשחקי אנטוורפן בשנת 1920, לאחר תום מלחמת העולם הראשונה. הטבעות מייצגות את חמש יבשות תבל, ושילובן מבטא את תחושת האחדות הכלל עולמית השוררת בעת המשחקים האולימפיים. ראוי לציין כי כבר בשלב מוקדם זה של התנועה האולימפית אכן השתתפו במשחקים נציגים מכל 5 היבשות (אפריקה יוצגה לראשונה במשחקי סנט לואיס בשנת 1904 על ידי דרום אפריקה).

חמש הטבעות האולימפיות

חמש הטבעות בדגל האולימפי הן בצבעים אדום, שחור, כחול, ירוק וצהוב (מימין לשמאל ומלמעלה למטה). עוד בשנת 1913 סיפק דה קוברטן הסבר לבחירת הצבעים, לפיו חמשת הצבעים בתוספת הרקע הלבן הם בדיוק הצבעים המופיעים בדגליהן של כל המדינות שהשתתפו אז במשחקים האולימפיים. כיום סבורים רבים כי הצבעים מייצגים את היבשות השונות (אמריקה, אפריקה, אוקיאניה, אירופה ואסיה בהתאמה) – סברה העולה בקנה אחד עם ההיגיון העומד בבסיסו של עיצוב הדגל.

בשנת 1936 נערכו המשחקים האולימפיים בברלין. נשיא הוועדה המארגנת **קארל דיים** יזם את "מרוץ הפיד": האש האולימפית הודלקה באולימפיה והובלה באמצעות שליחים לאצטדיון בברלין. במקום בו נערך הודלקה האש נקבע לוח זיכרון, ועליו נחקק הסמל האולימפי. בשנות החמישים ביקרו במקום שני סופרים אמריקאים, אשר הסיקו את המסקנה המתבקשת, לדעתם. בספרם העוסק במשחקים האולימפיים בעת העתיקה נכתב כי הסמל האולימפי של ימינו הוא למעשה סמל יווני עתיק יומין...

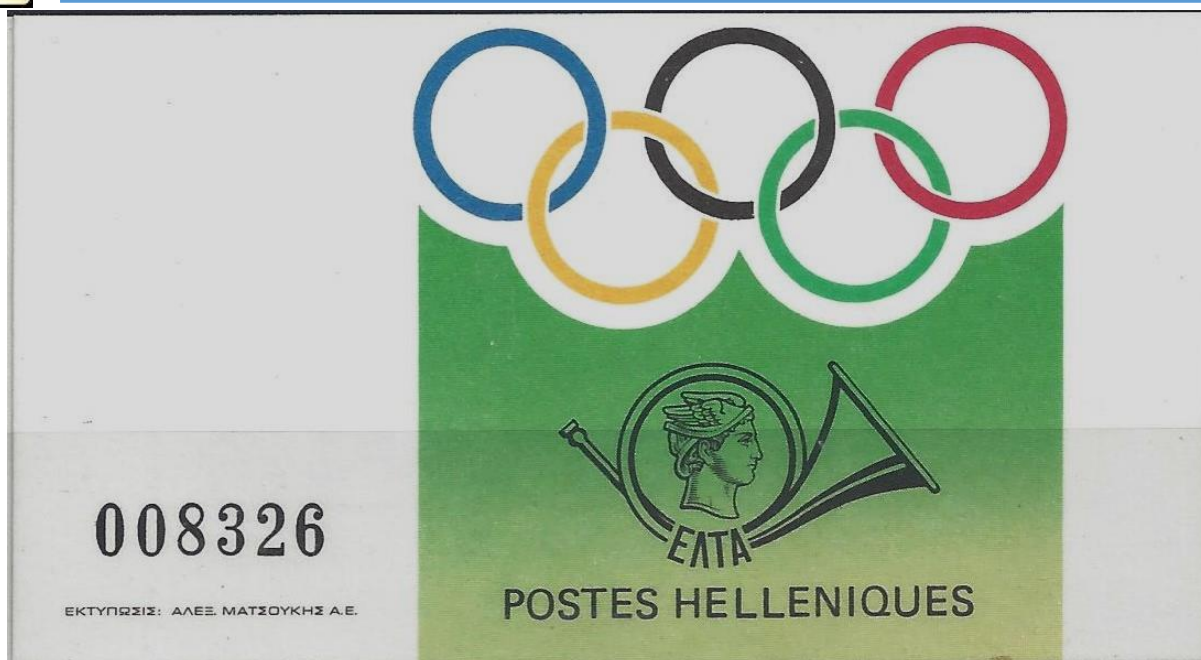
קארל דיים

גם אם נתעלם מאפיזודה משעשעת זו, הרי שאין ספק כי הסמל האולימפי זכה להצלחה עצומה. אין כמעט הנפקות בולאיות המוקדשות למשחקים האולימפיים אשר אינן עושות שימוש בסמל זה, ולדעתי זו עדות חד משמעית עד כמה קולע עיצוב הסמל למטרה. הברון פייר דה קוברטן אמנם לא היה מעצב גרפי, אבל הוא הצליח ליצור סמל מוצלח מאין כמוהו.

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית

בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

קונטרס בולים יווני עושה גם הוא שימוש בסמל הטבעות השלובות.

אני בוחר לסיים עם ההנפקה האמריקאית לכבוד משחקי מינכן בשנת 1972. סמל הטבעות מוצג בקטן בפינה השמאלית העליונה של הבול, אבל שילוב היבשות בא לידי ביטוי באופן מתוחכם. המעצב בחר לצייר את הרצים בחמשת הצבעים של הטבעות האולימפיות. זהו שימוש מכוון ויפה בצבעים של הסמל האולימפי. שולי הגיליון מראים באופן ברור את חמשת הצבעים.

לנו זכורים משחקי מינכן לדיראון בשל רצח אחד עשר הספורטאים על ידי מחבלים, אשר הפרו

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

בכך לא רק את החוק אלא גם את הרוח האולימפית. הבול האמריקאי קיים גם עם טעות הדפסה שבמהלכה הגיליון הוזן בזווית ביחס למכונת ההדפסה. עבור אספני הספורט הדבר יוצר תחושה של רץ המזנק מאדני הזינוק, או לחלופין – רץ במעלה ההר. אני מעדיף להדגיש – כאן תוצאה אחרת של טעות ההדפסה: הסמל האולימפי בפינת הבול "מרוסק" והטבעות נראות שהן מנותקות זו מזו –

תוצאה של התקפת הטרור הפלשתיני, וההחלטה הצינית להמשיך במשחקים כאילו לא קרה דבר. רק לעיתים רחוקות ניתן למצוא בטעות דפוס אקראית משמעות כה עמוקה מבחינת עיצוב הבול.

האולימפיאדה הקרובה תהיה ה-32 בעת החדשה והיא תיערך בשנה הבאה (2020) בבירת יפן. בהצלחה!

שלמה וורגן אוסף אולימפיאדות, כדורסל וטניס. כתובתו למשלוח תגובות:
vurgan@bezeqint.net